

VID FLODEN

Sex likadana bostäder stod på några kilometers avstånd från varandra vid flodens nedre lopp. Likadana var deras fångstvattnen, likadana deras omgivningar: ett ändlöst kärr och en vattnig starräng, vilken det sommartid var hopplost att komma över, och bortom vars oändlighet endast en van åskådares öga vid randen av synfältet kunde urskilja den strimma, som var inlandsskog. Floden hade någon gång i tiden på de vattendränkta stränderna modellerat fasta upphöjningar, sandkullar, på vilka nu fiskarnas boningar stod. Den närmaste grannen såväl uppför som nerför strömmen var ohjälpligt långt borta vid den följande sandkullen. Även till det yttre var de där boningarna lika varandra: gråa stugor, vilka det under samma tak som boningsstugan byggda fähuset gjorde långsträckta och låga.

Förrän Mikita Pitkä tog sig en hustru, odlade han inte jordlappen kring sin stuga. Han hade inte familj, och tiden räckte inte till sådant som man gjorde därborta hos gran-

nen Peetrus Kuklas. Dessutom var Mikitas tomt den allra minsta. Peetrus däremot hade en hop barn, av vilka några redan var färdiga för roddbänken. Han bodde två kilometer från Mikita ner för strömmen. Som grannar hjälpte Peetrus familj honom då och då att draga flodnoten, i vilket arbete man inte kunde klara sig ensam. Uppför strömmen från Mikita fanns två boningar och nedför strömmen tre.

Om man tänker på namnet, så passade det fullständigt för Mikita, ty han var verkligen en lång man, benig och mager, då han hela sitt liv levat på fisk, bröd och tevatten. Han gick styvt och bredbent. Gången hade blivit sådan av båtens guppande under de långa höstliga fångstfärderna. Skuldrorna var litet böjda och det stora, kantiga huvudet hade därför sjunkit ner mot bröstet. Ett askfärgat skägg växte i ring kring hans haka och mun. När han var tillsammans med människor hängde över hans mun ett allvarligt, oföränderligt leende, som var utan all synbar anledning. När han var ensam, förvreds munnen i vända, ögonen djupt under tinningbenen blev kalla, och den formlösa, stenbitliknande nästippen såg vass ut och smalt fullkomligt ihop med helhetsuttrycket, som var svalt som vattenspegeln under en molnig himmel.

Mikita ansåg sitt giftermål vara vändpunkten i sitt liv. Det skulle bringa gottgörelse i ett liv, som hittills hade varit fattigt och glädjelöst jämfört med hans fem grannars tillvaro. Hans käresta var en ung flicka från en inlandsby på andra sidan köpingen vid flodmynningen. Hon var endast sexton år och föräldralös och bodde hos sina styvbröder. Dessa ville bli henne kvitt och gav gärna sitt bifall till Mikitas planer. Maria, det var flickans namn, var van vid befallningar och lydnad och stirrade endast förfärad oavvänt på sin blivande mans jättelika gestalt. De blev vigda av prästen från köpingen vid åmynningen, och nere vid stranden väntade Mikitas stora, tjärade båt. I båten placerades Marias hemgift: en brun träkista och en låg röd ko, som förfärad rulla-

de med ögonen, när den togs i båten. Det var en inlandsko, och den hade ingen aning om båtfärder.

När de lade ut från stranden satt Maria hopkrupen på kanten av sin ruckliga kista utan att ens se upp. Men kon kved vemodigt och hela hennes kropp skälvde, benen spretade ut styva som träpinnar, och hon vågade inte röra sig det minsta av fruktan för de skvalpande vågorna. Mikita satt på roddarbänken i en tjock blå rock och drog kraftigt i årorna. Det här var hans bröllopsresa, och han ville visa för Maria vad han dög till.

Floden var bred av våröversvämningen, dess stränder gräslösa och bara. Utan hinder drev vinden branta vågor över vattnet. När de rott några kilometer täcktes himmeln av låga dimmoln och det började duggregna, klingande föll dropparna i vattnet och piskade dess yta full med skälvande ringar. Då Mikita tittade upp, såg han Maria sitta gråtande i aktern. Stora tårar droppade ner på flickans kinder och föll i famnen. Mikita drog i årorna som om han inte hade märkt någonting, men efter en stund, när gråten ännu inte slutat, sade han:

— Sluta nu! I början av vintern går jag på skogsarbete, då kan du komma med och titta på ditt hem.

Tårarna minskade inte, och när de ytterligare började ackompanjeras av snyftningar sade Mikita litet strängare:

— Med sådana fasoner lever man inte här.

Och strax tystnade även Marias snyftningar, tårarna minskade och slutade snart helt och hållet. Detta förorsakades nog inte av Mikitas sista allvarligt menade anmärkning, som hade gått Marias öron förbi, utan snarare just av det första löftet. Småningom kändes det till och med tröstande, fast det var så långt från vår till vinter.

Vid framkomsten vacklade kon när hon gick. Stora vattendroppar rann nerför hennes grannröda päls i smutsfärgade rännilar. Som piskad slank hon in genom fähusdörren, och först där lugnade hon sig småningom. Sen smakade hon

på höet, som Mikita slagit och lagt i krubban — **det var** strävt på tungan, som var van vid det mjuka svedgräset. **Be-**sviken började hon sedan snusa på krubban och träget. **Mi-**kita kunde inte trösta henne på något sätt, för alla kor här på flodstranden måste hålla till godo med förtorkat gräs eller till och med fräken.

Regnet tätnade och skymde bort världen. Det rök från floden och kärret, och videbuskarna sjönk som dunkla skuggor in i regnet. Mikita slängde den bruna kistan under armen, och de båda steg in i stugan, i vars skymning det ändå var trevligare än på den regniga floden. I brasskenet kunde Maria se stugan, det omålade bordet, bänkarna och den ruckliga bädden. Det luktade fisk, och på golvet glänste braxenfjäll stora som silverslantar.

2.

På morgonen när Maria steg ut på gården omgavs stugan av en mjölkvit dimma. Men solen, som redan gått upp, skingrade den snart. Den blåa och klara himmeln kom ställvis till synes, och vid floden blänkte det av vatten. Mikita grejade nere vid båten och gjorde sig i ordning att fara till Peetrus, som i dag skulle komma med sin häst, plog och harv för att plöja Mikitas jord. Plogen och harven skulle Mikita ro hit med båten, medan Peetrus kom längs flodstranden med sin lilla häst, som hade brädbitar fästa vid hovarna för att djuret inte skulle sjunka ner i kärret.

När Maria blivit ensam tog hon stävan och gick att mjölka.

Då Mikita kom med sina jordbruksredskap var Peetrus redan framme och stod på gården med hästen bredvid sig. Han hade pratat med Maria och, som Mikita såg, till och med fått henne att skratta. Peetrus var fåfängt klädd i dag, hade röd blus och rött bälte och skägget välborstat. Snabbt

drog han sitt vänstra ben bakom hästen, det var styvt från knäet och utåtböjt. Det tog inte lång tid att plöja jordlappen, men den måste harvas två gånger, för det hade vuxit tjock torv på den. Stora resultat var det inte att vänta av några tiotal potatisfårar, en remsa havre, litet korn och ett par gurkbänkar.

Efter slutat arbete bad Mikita Peetrus komma in i stugan, där Maria bjöd på fisk, surmjölk och bröd. Mikita skramlade med penningpungen och frågade:

— Hur mycket är jag nu skyldig för ditt besvär?

— Det skall du inte bry dig om, svarade Peetrus, vi är ju grannar — eller hur, ungmor? och han tittade på Maria med sina vattniga ögon.

Mikita började bli irriterad av Peetrus som gjorde honom till en allmosetagare i den unga hustruns ögon. Till sådant dög han nog!

— Nå, säg nu, jag betalar varje penni, upprepade han.

— Prata strunt, Peetrus viftade med handen, ingenting, och makade sig ut genom dörren.

— En sådan halt fan, sade Mikita föraktfullt.

— Vem som helst kan råka ut för en sådan olycka, sade Maria försvarande.

Mikita såg buttert på hustrun och gjorde en avvärjande rörelse med handen, liksom hade han velat säga, att han nog förstod det, men inte bara för den sakens skull...

Från den dagen började Mikita tänka, att det vore lämpligare och bättre att ha egen häst. För övrigt var det inte stort hopp om åkern. Han hade för litet jord för att ha en häst. Visst fanns det ängar runt omkring hans stuga, men de hörde till gårdar vilkas råmärken överallt stack upp ur kärret. Den bit ängsmark, som längs flodstranden sträckte sig ända till Peetrus tomt, hade varit nog så nödvändig om man ville få till stånd ett lika självständigt hus-håll som grannarna hade. Han talade om köpet med ängsmarkens ägare, men denne började skratta åt det så att han

var nära att kikna: vem hade väl nu för tiden ängarna runt stugan!

Det var bråk med inlandskon innan hon blev van vid sin föda. Hon fnyste i det förtorkade gräset och fräknat och tog inte en smula i munnen. Mikita plockade ut vart strå ur krubban och lät kon vara en dag utan att äta. Sedan lade han framför henne en gröpe av det allra strävaste torrgräset. Men kon rörde inte gräset fastän dräglet rann ur mungiporna på henne. Fortfarande lät Mikita djuret svälta, och när han sedan lade en nypa fräken i krubban började det redan duga. Småningom började kon mumsa på alla de sträva grässlagen men det gick slött och likgiltigt. Hon förblev mager som en stege och sinade.

Mikita tyckte att det verkade som om såväl hustrun som kon, i sin brist på anpassningsförmåga, i hemlighet arbetade mot honom.

Det var braxens lektid, och i byarna bakom kärret blom-made hägg och syren. Mikita behövde en roddare. Han lade braxennäten i aktern på fiskebåten och sköt årorna i sin hustrus händer. Maria skrek till när båten sköt ut från brinken och skvätte ner i vattnet. Mikita var färdig för en grov svordom, men såg med detsamma den uppriktiga fruktan i Marias ljusblåa barnaögon. Hustrun kände Mikitas missnöje och ryckte årorna till sig, men hon kunde inte klara dem och strömmen tog båten. Nu kunde Mikita inte låta bli att svära. Maria stänkte vatten med årorna då hon höll dem för högt, hon förstod i detsamma sitt misstag, och sänkte dem nu så djupt, att hon inte orkade dra. Mikita lämnade svärande näten och kom för att lära sin hustru ro.

— Ett, två, tre, räknade han och hjälpte till. Mödosamt gick det, så mödosamt att man inte ens kunde tänka på att fara ut på fiske. Mikita hade henne att ro fram och tillbaka. Hustrun slet och försökte tills det blev blåsor i händerna och tårarna steg upp i ögonen. Mikita låtsades ingenting märka. Motorbåten från staden for förbi och han sade till

henne att hon skulle hålla fören mot vågorna. Men Maria gjorde ett misstag, och vågen var nära att välta dem. Sedan kom en granne från övre loppet roende. Han såg på lektionen, blossade småleende på sin pipa och ropade:

— Tjänare! God fortsättning!

— Tjänare! svarade Mikita torrt och fortsatte att räkna. Detta upprepades dagligen. Hustrun skälvde av fruktan när hon såg vatten, föll sedan till föga och rörde slött på årorna, var dum och gjorde ideligen misstag. Fisket gick mödosamt, och Maria fick många vreda ord av sin man.

Några veckor senare när Mikita kom från köpingen, där han varit på uppköp, rodde han förbi Peetrus, som bråkade med sina mjårdar i strandvassen.

— Hoj! ropade han, var du i köpingen efter en vagga?

— Vilken vagga?

— Nåja du har ju ett barn i stugan i stället för en hustru. Och efter en stund tillade Peetrus allvarligt:

— Hur reder du dig egentligen med en sådan?

— Hon är ännu ung och ovan, försvarade Mikita.

— Spröd, Peetrus gjorde en hopplös gest.

Hemma åt Mikita middag och tog sedan hustrun med sig i båten för att visa hur man samlar vinterfoder till korna. Med skäran i båtfören rodde de till den högra biflodens mynning, där det fanns prasslande vass och fräken, som ännu var mjuka och lämpliga att torka. Mikita skar dem över båtsuden och hustrun band dem till skylar, såsom hon hemma bundit råg. Här var ännu höet fritt, här fanns det inga råmärken, inga husbönder som hade kunnat förbjuda, och de packade båten full tills suden snuddade vid vattenytan. Hemma staplades skylarna upprätt mot stugväggen där vinden kom åt att torka dem.

Men när Maria var ensam var hon rädd för att böja sig över båtkanten, hennes lass blev dåligt och hon var nära att stjälpa båten, hon tappade skylar i vattnet, vilka sedan flöt nerför strömmen. Om Mikita ville ha tillräckligt med

förråd måste han själv skära vass, ro och fiska. Vid högsommartiden måste kon föras till flodens nedre lopp. Var och en av de sex fiskarna hade endast en ko, och när kon var i behov av tjur måste hon föras till köpingens boskapsägare. Mikitas ljusröda var den här gången mindre rädd för färden än förut, och när hon kom tillbaka, efter att ha fått sina önskingar uppfyllda, var all rädsla försvunnen ur hennes ögon. När båten gungade sviktade hon vant i knäna för att hålla balansen och stirrade lättjefullt och lugnt på de förbiglidande gröna stränderna. Hon hade repat sig efter sin senaste svältperiod och hade fått en ny, slätare hårrem. Hon åt redan med god aptit, hennes livskraft växte och magen svällde och blev bred som ett skeppsrums.

Djuret anpassade sig, världen var lämplig överallt där hon inte dog av hunger. Det var värre med människan, konstaterade Mikita. Sommaren led mot hösten, men Maria hade inte förändrat sig mycket. Vattnet var fortfarande lika främmande för henne som förut, och enbart av tårarna, som hon fällde, hade det kunnat bli en å. På kvällarna led hon av fruktan för ensamheten och smög sig i sängen som ett litet barn till Mikitas bröst, för hon visste, att mannen inte då var arg på henne, och hon höll honom fast som den enda levande varelsen i sin närhet.

När Mikita gjorde beräkningar på hösten blev det klart för honom, att han till fiskuppköparen hade sålt mindre fisk än tidigare då han levde ensam. Den enda fördelen var, att kon i fåhuset gav mjölk, och att han fick riktig mat. Från åkern kunde man hoppas på litet potatis. Allt annat hade misslyckats.

När vassen vissnade och började rassla, när fräknets och kalmusrötterna ruttnade, och när det från himmeln kom en sträng köld, som fick ishinnan att smyga sig över vattnen — när snön föll och gjorde omgivningen stum och död, då började Mikita förbereda sig för skogsarbetet. Denna tid var det, som Maria drömde om i våras. När de på tu man

hand iklädda sina vinterkläder skidade iväg, kunde hon inte behärska sin glädje, utan stormade fram över det vida kärret som en uppsluppen flickunge, så att Mikita med sin matsäck blev långt efter.

Med klappande hjärta närmade hon sig hembyn. Där funnos bekanta hus och bekanta vägar. Men de människor hon hälsade på sträckte bara på halsarna, och man såg att de inte kände igen henne, eller att de hade glömt henne. Med likgiltig min tog styvbröderna och styvmodern emot henne hemma. Man bad henne taga plats, och man frågade hur det stod till. Bakom bordet i styvbroderns sällskap satt en främmande ung man, som hade små kinesmustascher och som höll det ena benet nonchalant slängt över det andra. Dendär främmande tittade menande och nyfiket på henne och skrattade:

— Männe inte ungmor får tråkigt, när mannen är i skogen? Skall vi avtala, att jag alltemellanåt kommer för att sköta om henne?

Och styvbrodern i sin tur frågade:

— Hur trivs du egentligen på flodstranden med dendär slusken till man?

Nu klarnade det för Maria hur vårdslöst hon egentligen blivit bortgiven hemifrån. Hemmet blev från den stunden kallt för henne, det var utan värme, och Mikita kändes som det bästa av allt. Hon hoppade upp på sina skidor och åkte till sin man i skogen, där denne redan fällde stora träd tillsammans med de andra arbetarna. Med rynkade ögonbryn grälade han på henne och tvingade henne att bege sig tillbaka till flodstranden, där kon väntade på sin mjölkerska. Själv lovade han komma på lördagen.

Hustrun gick. Det stack fram grässtrån ur snön, och höstackarna hade vita mössor på huvudet. Men den skidandes sinne var tungt, livet var mycket fattigare nu än om våren, och framför sig hade hon bara fruktan för ensamheten.

Följande vår föddes Mikitas son.

Det gav Mikita en påstöt, han borde på nytt gå och tala med den husbonde som ägde ängsbiten mellan hans och Peetrus' tomter. Ägaren var av princip inte längre emot försäljningen, men han nämnde ett pris som fick Mikita att förlora hoppet. Och inget skuldköp — allt i reda pengar.

Medan Mikita ältade sina köpplaner, hade han låtit Peetrus förstå, att han snart inte längre behövde dennes häst eller jordbruksredskap till hjälp. Envist började han nu när våren kom att för hand bearbeta sin jordlapp. Han drog gödseln från fähuset och grävde ner den med spade i jorden. Tre dagar rotade han på sandkullen, sedan var den i ordning. Förgäves väntade Peetrus på att bli kallad till hjälp, han menade att Mikita var tokig.

På vårvintern hade kon för första gången kalvat på det nya stället, och dess mjölk räckte väl för de två människorna och deras lilla avkomma. Maria hade nu barnet att sköta och fick hålla sig borta från den avskräckande floden. Men Mikita hade sett fiskarhustrur lägga ut mjärdar med dibarnet i famnen, och han såg också att hustruns anpassning till omgivningen var på samma stadium som i början. Det var en motsträvig nyckfull kamp som var svårare än kampen mot strömmande vatten.

När hustruns krafter det åter tillät förde Mikita henne ut på floden, och satte henne att ro och skära vass. Maria blev slö och slapp och tog inte ens någon notis om mannens grälände och svordomar. Hon ville bara komma till stranden, till sitt barn.

Så gick det också andra vårar och somrar då pojken redan var stor. Mikita måste slita och släpa många gånger mer, och hoppet om förändring blev för var sommar allt mindre. Mikitas kval växte och kindernas kalla fårör blev råa —

han fick lust att slå sin hustru som man slår en lat häst. Mannen höll henne för sitt öde, som han måste besegra.

Sedan började han spara och lidelsefullt samla pengar, för från vår till vår steg priset på ängsmark. I stugan vågade man nu inte ens använda en saltmula eller en droppe olja utöver det nödvändiga, för att inte tala om annat. När pojken första vintern gick till skolan i byn bortom kärret, där far var i skogsarbete, ville inte de andra barnen sitta bredvid honom för fisklukten och hans trasiga kläder.

Maria, vars yttre liv nu blivit tomt, hade fått i sitt huvud att hon måste fara till staden. Det var hennes enda önskan sedan den första hemlängtan. Hon talade inte om det för Mikita, men började klaga över att hon var sjuk. I själva verket såg hon också tård ut som ett i den blöta jorden planterat rö. Hon gnällde och klagade tills Mikita rodde henne till motorbåten, stack en papperspeng i handen på henne och uppmanade henne att gå till läkaren. För omkostnadernas skull for han inte själv med.

Maria återvände med händerna fylla av paket. Hon hade inte varit hos läkaren utan i stället köpt alla slags småsaker — till Mikita en vacker pipa, ett paket tobak och tyg och till pojken en röd blus med nervikt krage. Hon var ännu ett barn också i sin mans ögon. Mikita blev fruktansvärt ond. Han var upprörd av sveket, och synd var det även om de bortslösade pengarna. Han rörde inte den nya pipan, och om pojkens blus sade han:

— Jaså, du vill med detdär klädesplagget göra pojken till en likadan narr som Peetrus är...

Som straff bestämde han hur många vass- och fräkenknippen hustrun måste skära varje dag. Med det hade han också en baktanke. Mikita ville denna gång samla en större mängd fäfoder för vintern, så att han kunde låta kalven växa och senare sälja den gamla kon.

När han kom från fisket sökte han alltid med blicken

hustruns båt bland biflodens vassar, den fick inte vara borta från arbetsplatsen.

En gång hittade han båten halvlastad nästan vid strandbrinken. Men hustrun syntes ingenstans. Han spratt till — kanske Maria hade somnat på båtbottnen bland knippena — och han rodde sakta närmare. Då hittade han hustrun. Fiskebåtens tjärade för snuddade nästan vid henne när båten sakta sorlande gled mot stranden. I vattnet mellan de två båtarna flöt Maria med huvudet djupare ner och fötterna intrasslade i båtens lasttross. Skäran hängde i fören såsom den blivit ditsatt efter slutat arbete. Från strandens branta djup lyste några näckrosblad som breda, matta silverslantar. Maria hade fallit ibland dem, och hennes ljusblåa klänning skymtade mellan dem med utbredda armar. Mikita sträckte sig över båtsuden och grep tag i sin hustrus kläder. Han lyfte upp den vattendrypande kroppen och märkte nu hur späd och lätt dendär styvnade kroppen var, som ett barns.

När han med sin börda kom uppför strandbrinken vid hemmet, såg han att kon knuffat upp fähusdörren på glänt och med sträckt hals nafsade efter gräset vid väggen. När Mikita såg detta, mindes han den tid då de båda, kon och hustrun, varit nykomlingar här. Djuret hade lyckats anpassa sig, hustrun inte.

I den långa båten i den vita kistan, som hämtats från köpingen, förde Mikita Maria tillbaka. I aktern satt deras son och grät. Mikita hade klätt på honom den röda blusen, som Maria köpt, och som hustrun efter grälet gömt i sin klädkista. Med pannan i djupa rynkor och redan med gråa hår i skägget såg Mikita på den gråtande pojken, som hade hans magra sega kropp. Endast de linblomsblåa bleka ögonen påminde om Maria. Mikita måste igen tänka på kon, som levat längre än sin husmor. Djuret hade det lättare, det kunde anpassa sig redan i första släktledet, av människan kunde man kanske vänta sig det i andra ledet. Mikita suckade

och kallade pojken till årorna. Pojken rodde ordentligt, han var så van vid årorna som någonsin en liten fiskare vid flodstranden kan bli.

Hustruns död kom Mikita att minnas alla de stora bekymmer han hade fått utstå här vid flodstranden. Det fick honom att ta fatt i livet på nytt, och som i vrede fördjupade han sig i sitt arbete, vilket samtidigt lättade ensamheten i hans änklingsstillvaro. Han var ännu tillräckligt stark. När han rodde knakade båten under hans årtag, och under sina fötter kunde han känna hur båten lydigt underordnade sig hans kraftyttringar. När Mikita närmade sig hemmet kunde man redan på långt håll höra årornas envisa knarande. När detta av friktionsvärmens förbyttes i ett veritabelt tjut, tog Mikita över båtsuden vatten i sin näve och fuktade järntullarna.

På kvällarna kröp han trött och lugnad av dagens slit till sängs. Men sedan började änklings längtan ansätta honom. Trots tröttheten, som kändes i hela kroppen, kom sömnen inte. Han sträckte ut sig så att bädden knakade och märkte ibland, att hans hand hade fattat kalmushöet under honom, som famnade den en levande kropp. Han likasom kände Marias spåda och varma kropp, men när han mindes att hon redan några månader legat i kyrkogårdssanden blev han rädd. De gångerna steg han upp och gick ut. Pojken hörde halvsovande i sin bädd hur fadern suckande stängde dörren.

När kon följande gång kalvade efter det Maria drunknat blev det en tjurkalv. Kalvandet var svårt, och Mikita vakade två nätter för kons skull. Den stora tjuren gladde honom inte alls, ty den passade inte i hans planer. Nu måste han vänta ännu ett år till innan han kunde börja föda upp en ny ko. Den röda var redan gammal. Tänderna hade fallit ur munnen på henne, hon kunde inte äta ordentligt utan förblev i dåligt skick efter kalvandet, mager som en skrika. I stället förvånade tjurens snabba tillväxt Mikita.

I samma mån tjuren blev kraftigare, blev den röda kon allt eländigare, tills hon låg på marken med huvudet utsträckt och ögonen lysande orörliga som döda metallbitar. Alla kärrkors sista sjukdom, tvinsot och svaghet, tärde hennes kropp. Hon torkade ihop, skinnet skrupnade och kroppen blev småningom kall och livlös, den var som en förtorkad, knölig kalmusrot. En morgon fann Mikita kon död.

Det var ett hårt slag för hans ekonomi. Mikita flådde djuret och jordade kroppen i gropen som han grävt i kärret. Mjölken försvann från bordet och man fick lov att leta fram den gamla samovaren. Snabbt förändrade sig livet därhemma — det syntes, att Maria hade betytt mera än Mikita tidigare märkt. På nytt täcktes stuggolvet av luktande fiskfjäll och smuts, och kläderna började falla sönder. Varje gång Mikita steg in i sin ostädade stuga kändes det, som hade livet vänt tillbaka till en punkt där det varit för länge, länge sedan.

4.

Det hade gått ett år sedan Marias död då Mikita planerade ett nytt giftermål. Denna tanke hade grannen Peetrus väckt hos honom då han för någon tid sedan när han rodde förbi hade börjat prata med Mikita, och vid avskedet sagt:

— Hör du Mikita, ta dig en ny hustru!

Det rådet fastnade i Mikitas sinne, så att han inte längre fann någon annan lösning i sin situation.

Snart märkte pojken hur fadern blev likgiltig för allt som rörde hemmet. Båten förde honom nu på andra färder. Många nätter vakade pojken ensam i fiskarstugan på flodstranden. Han såg skymningen ljusna och bli morgon innan han från floden hörde årornas dunk, och Mikita kom tillbaka från köpingen och luktade sprit.

Överhuvudtaget hade pojken aldrig sett fadern på så gott humör, trots att hemlivet var alldeles upp och ner. Mikita trodde att allt skulle bli bättre igen bara han tog sig en hustru, ty fästmön var från en förhållandevis välbärgad fiskarfamilj och med den blivande hemgiften kunde han kanske förverkliga sin gamla dröm att köpa ängsbiten, för att inte tala om en ny ko till fähuset. Mikita var mycket nöjd med sin utvalda, ty han hade sett henne tillräckligt ofta i den tunga fiskebåten både vid årorna och vid näten. Hon var en äldre flicka från den sista fiskarstugan vid flodstranden, nästan i köpingens närhet. Hon var linhårig, grovt byggd och seg som en björkrot.

När allt var klart blev Mikitas färder färre och han började på nytt vistas hemma. Han fiskade på floden igen, fördjupade sig i sina vardagliga arbeten och försökte få stugan i skick. På söndagen skulle fästmöns far komma med turbåten från nedre loppet. Han var en bredaxlad, vitskäggig gubbe, bredvid vilken Mikita ännu kände sig som en pojkspoling. Tillsammans med honom skulle fästmöns bröder och fästmön själv komma på besök, vilket i så fall betydde, att hans frieri godkändes. På måndagsmorgonen skulle alla andra fara tillbaka utom fästmön, som bleve kvar för att ordna och tvätta så att allting skulle vara i skick på bröllopsdagen.

Upphetsad förberedde sig Mikita för det här besöket. Han sopade ut skräpet som samlats på golvet och täckte den svartnade bordsskivan med en rödbroderad duk, som han letade fram ur Marias kista. Längre funderade han, om han också skulle placera på bordet två fotografier, som Maria hade satt i ståltrådsramar, men när han jämförde sin döda hustrus barnsliga ansikte med de andra människorna på det gulnade papperet, gömde han bilderna på kistbotten igen. På söndagsmorgonen sade Mikita till pojken, att denne skulle ta på sig den röda blusen, som inte blivit använd

VALER UIBOPUU

sedan Marias begravning. Den passade nu ganska bra på pojken, fast den förr hade varit vid och stor som en säck.

Vid stugan fanns ingen brygga, och Mikita var färdig att taga gästerna i land med sin stora båt. Han satt i båten och väntade. Solen gick ner och dränkte himmeln ovanför strandängen i sitt röda skimmer. Vattnet bredvid flodbrinken var redan dunkelbrunt som natten. Till slut kom båten fram bakom flodkröken, dess klumpiga skrov strävade pustande uppför strömmen.

Mikita reste sig upp i båten. Nu borde turbåten redan ha saktat farten. Men synbarligen fordrade ingen, att den skulle stanna, ty den strävade fortfarande framåt med stora vågor bakom sig. När den kom i höjd med Mikita lyftes ett hav av händer från båtdäcket för att vinka till honom. Söndagsresenärernas sentimentalitet kom de vita dukarna att fladdra. Som klabbar hängde Mikitas armar tunga längs sidorna. Svallvågorna från båten nådde honom och fick hans båt att stiga och sjunka. För var gång båten kastades ner, glödde elden i Mikitas pipa i skymningen.

Småningom avlägsnade sig båten, vågorna kastade strandvassen fram och tillbaka som i dödskamp. Småningom lugnade sig också de, tills endast små, svarta vågor slickade strandbanken som tungor.

Mikita drog båten upp på stranden och stapplade in i pörtet. Pojken hörde hur fadern länge vände sig sömlös så att bädden knakade.

Ännu följande dag fick stugan stå i ordning och pojken fick ha den röda blusen på. På eftermiddagen var den nära att förorsaka en olycka. Tjuren, som blivit släppt ut ur fähuset, fick ett vredesutbrott, fastän han till växten bara var en stut, och störtade mot pojken. Denne tog ett hopp bakom den på stranden uppdragna båten, och tjuren rände brakande hornen mot båtbotten. Genom att schasa honom med en stör fick Mikita honom till slut i fähuset. Det såg ut som om tjuren började bli arg. Även tidigare hade han ett par

gångar visat tecken på ilska, när han sett en röd näsduk i Mikitas hand med vilken denne brukade torka svetten ur pannan.

På kvällen satt Mikita i båten igen, men inte heller nu kom det någon.

Sedan begav han sig själv i väg. Han rodde nerför strömmen med sin lätta båt och sade till pojken, att han kanske inte skulle vara tillbaka förrän i morgon. Pojken hade redan varit ensam tillräckligt många dagar och nätter. Han vågade inte tända ljus i stugan då han visste, att fadern inte tillät att man använde oljan i onödan. Han stirrade spánt ut i mörkret bakom de små rutorna. Till pojkens överraskning kom fadern tillbaka redan vid midnatt och kastade sig tungt i sängen med kläderna på — som en dyblöt stock på flodbotten. Mikita hade fått veta varför fästmon och hennes anhöriga inte hade kommit. Fästmons far hade sagt det till honom. Gubben hade varit arg och försäkrat, att han inte kunde ge sin dotter till Mikita för att människorna berättade, att denne själv knuffat sin förra hustru, Maria, i vattnet.

Efter den dagen tyckte Mikitas pojke, att det var som hade hösten plötsligt kommit med full kraft. Dystert var det i stugan och dystert var det på floden. Enstaka gula blad flöt redan på vattenytan. De kom från skogarna vid övre loppet.

Mikita satt alltid hemma. Människorna hade skvallrat för honom, att just grannen Peetrus spritt ut rykten om Mikitas skuld i Marias drunknande, och att man därför också hade trott på historien. Det gamla hatet mot grannen Peetrus, som hittills inte fått säkert grepp om Mikita, tändes på nytt. Han kunde inte sova där han låg i sin bädd. Han arbetade tigan-de, och hans förr så inbundna lynne blev nu åtdraget som en stelnad järnring.

Höstfisket gav Mikita en riklig fångst. Med tjärstubbarna sprakande i eldkorgen i fören rodde han med sin son på den gravsvarta floden och ljustrade tills båtbottnen fylldes med sprattlande fisk. Då och då föll det kolbitar på den röd-

skimrande fläcken på vattenytan, vilka slocknade ångestfullt fräsande. Fiskuppköparen, med vilken Mikita hänsynslöst köpslog, förde mycket mera fisk till staden från honom än från de andra fiskarna. De pengar han fick räknade han omsorgsfullt och gömde dem elakt skrattande i sin penningpung. Ryktet om Mikitas brott spriddes längs stranden, och alltid fanns det de som trodde och förde det vidare. Fastän han själv inte längre hade någonting att göra med någon, nådde ryktena ändå hans hem. En dag kom en främmande båt till stranden nedanför hans stuga, och ur den steg landstrykaren och suputen Kurtoru Japa. Han hade som ung dödat en fiskuppköpare och suttit femton år i fängelse, men hade redan i ett par tiotal år flackat omkring i hembygden. Han strök sig över ansiktet med en trasig skjortärm, bad Mikita om eld i pipan och började prata på ett inställsamt sätt. Till slut sade han:

— Ta inte saken så hårt, att du för den skull föraktar livet! Ingen kan ju vittna om det. Men om du har tungt sinne, är det en bra medicin att dricka sig dödfull ett par gånger. Min uppköpare plågade mig också länge i sömnen — men jag tog starka gifter, och efteråt var han som bortspolad ur hjärtat.

Mikita blev förskräckligt uppretad:

— Jaså, kommer du hit och menar att jag är likadan som du själv — en mördare... Packa dig iväg, i annat fall blir jag det.

Japa backade förfärad tillbaka till båten, och när han med åran skjutit ut den från stranden ropade han:

— Ser man på, så han gör sig till ett lamm! Jag slog ihjäl en utsugarköpmann, men du knuffade din oskyldiga hustru i vattnet med egna händer, var inte rädd — nog fanns det de som såg!

Mikita gjorde inte några förändringar i hemlivet. Tjuren stod i fähuset som förr, någon ko skaffades inte i stället, och om kvällarna puttrade samovaren på bordet. Mikita matade

och skötte själv om tjuren. Han växte nu med sådan fart; att det lilla fähuset snart hotade bli för trångt. Han var som en röd backe med sin tjocka nacke. Man kunde inte föra ut honom ur fähuset eller företa sig något med honom, innan Mikita lät sätta honom en ring i nosen. Men det såg också ut som om husbonden skött och vårdat honom bara för hans elaka lynnes skull.

På våren var tjuren redan alldeles fullvuxen, och när han släpptes ut råkade han så, att starrängen ekade som av krigsbasuner. Människorna i de förbifarande båtarna sträckte på halsarna när de såg den väldiga tjuren vid vasskanten. Och då bölade tjuren så, att vattnet i floden dallrade. Kanske den saken var det enda, som glädde Mikita den våren.

En dag gled en båt förbi stugan, i vilken en låg röd ko stod stadigt på breda ben. Mikita tittade med hopbitna läppar ut på floden — grannen vid övre loppet förde sin ko till tjuren i köpingen, trots att han visste att Mikita hade den bästa tjur man kunde önska.

Tjuren där borta vid vasskanten lyfte huvudet och såg kon på floden. Hans ögon vidgade sig av överraskning och förundran. Han gnydde kallande, råkade sedan och frustade lidelsefullt. Men kon på floden stannade inte. När tjuren märkte detta satte han av i galopp så att det lösa skinnets skvalpade under halsen. Han kastade sig i floden och simmade rakt mot båten bara med hornen och nosen över vattenytan. Männen fattade årorna och rodde kraftigt tills de var utom räckhåll. Tjuren frustade, blåste vatten med nosen och försökte följa båten, men blev sedan trött och simmade till stranden där han vemodigt kvidande föll ihop. Med virriga ögon stirrade han sig omkring som för att söka reda på den som bar skulden till att han inte fick sina önskingar uppfyllda.

Nu fick tjuren den vanan att hoppa i floden när båtar visade sig och simma efter dem tills han tröttnade. Undrande stirrade man på det vansinniga djuret. När han nått stran-

den bölade han, och i hans stämman fanns hela den stora ensamhetens vemod.

För Mikitas pojke, som nu var rädd för djuret och gick långa vägar omkring det, kändes dessa tjurens livsytringar hjärtskärande. I tjurens skevande ögon fanns en otäck, plågsam ångest, som var egen för hela livet här på flodstranden.

5.

Till hösten ville Mikita sälja tjuren — han hade blivit för ilsken, så att till och med Mikita själv hade svårt att klara sig. Och när han därtill lade de pengar han förtjänat på fisket, så kunde det inte längre finnas något hinder för ett inköp av ängsbiten — hans penningpung var redan tillräckligt tjock. Han kunde skaffa sig en häst och en ko och bruka jorden, och pojken växte och kunde snart äkta en duktig fiskarflicka...

Dessa planer piggade upp Mikita tills Peetrus en tidig morgon kom stultande längs flodstranden. Han hade på sig en röd blus, och skägget och håret var slätkammade som den gången han, efter Marias ankomst, kom för att harva deras åker. Endast en vit fläck hade uppenbarat sig i hans hår mitt på det bastanta huvudet. Mikita hade alltid vänt om när han mött Peetrus på floden. Men i dag var det en vacker dag. Därborta glittrade floden, och Mikitas pojke satt på bottnen av den upp- och nedvända båten och lappade sina sockor.

Peetrus satte sig på en sten vid stugväggen och började prata vänligt.

— Du har haft tur med fisket har jag hört, sade han till Mikita. Men för mig har vattnet varit alldeles ofruktbart. Det ersätter inte ens slitningen av näten och tidsförlusten.

Familjen är stor, många munnar vid bordet — man borde ordna livet annorlunda på något sätt, suckade han.

— Så borde också jag, svarade Mikita dystert.

— Det vore bra att ha fler djur, fortsatte Peetrus, gödsla jorden och fiska i åkern. Det skulle åtminstone ge eget bröd. Vet du, vid stranden av Peipus odlar de sikoria och lök — också det föder en människa. Jag ville också... han harklade sig. Jag ville också börja på annat sätt för att klara mig bättre. Därför köpte jag ängsbiten av Martti Nälkäsuo, dendär vid rån. Du har väl också någon gång underhandlat om den, men den var väl för dyr för dig... Han tittade ett slag på Mikita.

— Jaha... svarade Mikita tonlöst.

Och Peetrus fortsatte:

— Jag kom för att du skulle visa mig rån där den gränsar till din tomt. Det är snart slåttertid, så att det inte sedan blir någonting att invända...

— Kom då, Mikita steg upp, visst skall jag visa dig dina gränser. Talet var kallt som en sten i vinterkölden. Peetrus anade mäktigheten av den andras undertryckta hat, och även hans tal blev kallt och avmätt, såsom hans snabbt blinkande vattengrå ögon varit det hela tiden.

De gick tigande bland videsnåren på den tuviga kärrmar-ken och sökte efter råstenarna. Mikita bara stirrade på den andras röda blus och strök sig med handen över ögonen. Någonting förfärligt hade fallit honom in, och det ville inte lämna hans tankar. Peetrus sade:

— Jag tänkte komma och rensa upp detdär småret. Före höbärgningen är det lämplig tid för sådant. Därför kom jag också på förhand för att se efter om du var hemma, så att sakerna skulle bli utredda och gränserna klara.

Mikita tittade hemåt, där hans son ännu satt på huk på håtbotten och arbetade.

— Jag går nu, det brådskar — jag tar mina arbetsredskap hemifrån. Jag vill ha det färdigt till middagen, för på dagen

skall vi dra not, sade Peetrus och började stultande gå längs stranden medan han kastade det krokiga benet i långa bågar genom höet.

— Gå du, mumlade Mikita.

Med hängande huvud vandrade han i sakta mak mot stugan. Peetrus kunde senast efter en timme vara där med sina arbetsredskap — han kände mannens otåliga lynne.

— Du skall fara till köpingen, sade Mikita beslutsamt till pojken, som lappade sina sockor, och tog fram börsen, du skall fara efter salt... och socker. Båda har tagit slut!

Han räckte pojken en papperslapp. Färden till köpingen kunde ta fem timmar, nästan hela dagen.

Pojken råkade i jublande iver över färden. Han tyckte om sådana långa båtfärder, som han då och då fick göra nu när fadern själv inte brydde sig om att gå till byn eller köpingen. Han tog den lätta båten och lät årorna glida genom det grönbåa vattnet. Fadern stod och såg efter honom tills den tjärade båten försvann bakom vassen vid den första flodkröken.

Vågorna kluckade mot båtens sidor, sakta fräsande skar fören genom dem, och från årorna föll silverfärgade droppar i floden. Pojken såg på de soldränkta stränderna, på starrängen där brunaktiga grästoppar vajade, och på himmeln ovanför floden, där några gråvita måsar kretsade. Som en drömsyn kom han ihåg den tiden, då han som helt liten satt med modern framför stugdörren i den vita flodsanden, och omkring honom var det samma sommar och samma ljus. Och modern gnlade en sång, vars sorgsna melodi ännu efter många år gjorde hjärtat melankoliskt. Men den lille pojken rodde, hans skuldror var tillräckligt starka. Han hade tagit på sig den röda blusen, som fadern lovat att han alltid fick ha när han gick någonstans. Den började redan bli för trång för honom, den stramade över skuldrorna och bröstet. Han föreställde sig vandringen till köpingen, vägen upp från sandstranden till de gulmålade byggnaderna, butiken med

sina blänkande vågskålar, med hyllorna fulla av underbart doftande varor. Sedan kände han på pengarna i bröstfickan. Och med ens kom han att tänka på att han inte ens frågat, hur mycket salt och hur mycket socker han skulle köpa. Han slutade rådvill att ro. För alla pengar var det dumt att köpa, då hade han fått för mycket. Han visste ju att fadern var sparsam och sträng.

När strömmen tog båten grep pojken årorna och vände fören hemåt.

Mikita hade skickat pojken iväg, sedan tände han sin pipa och började gå mot fähuset. Han öppnade dörren. Därinne i dunklet stod tjuren som ett berg i sitt trånga bås och gurglade nere i halsen åt sin husbonde. Mikita dunkade honom ett tag i ryggen och satte sig på krubbkanten. Hans ansikte var orörligt, bara läpparna sög på pipan och ögonen stirrade genom springan i brädväggen längs flodstranden neråt strömmen. Där var stigen klart synlig, på vilken Peetrus skulle komma till sin nya äng. Mikita försjönk i tunga tankar. Plötsligt spratt han till — han hade inte varit tillräckligt påpasslig vid sitt vaktställe — en röd skjorta försvann just ur hans synfält. Peetrus hade kommit och klampade nu vid Mikitas stuga! Genom brädväggen kunde man höra sanden knastra under hans sulor.

Kyickt löste Mikita tjuren från bindslet, och när den svängde sig ut genom den öppna dörren stack han tjugan hårt i låret på den. Bölande av vrede och smärta rusade tjuren ut ur fähuset.

Mikita lutade ryggen mot dörrposten och blev stående. En strimma sol föll genom den öppna dörren in i fähuset och snuddade vid Mikitas ansikte och bröst. Plirande med ögonen och utan att se någonting tittade mannen upp i den molnfria himmelen därborta ovanför starrängen. Han förställde sig den förnedring och den skam han lidit, han såg människorna som vände sig om efter honom, han såg sitt eget elände när fästmöns far kallade honom för hustrumör-

dare, och han såg ängen, till vilken den krokberte Peetrus nu var ägare, den där grannen vars triumferande flin hela livet förödmjukat honom. Han stod orörlig och väntade på det som måste ske. Sedan hördes tjurens pustande, klövarnas tramp, en kropps dunsande fall, och han hade en känsla av han just nu gripit sitt öde i strupen och dängt det i ugnskanten.

Sedan lät han sina händer glida ner från bröstet och klev ut. Han såg någonting rött i gräset där vid fähusväggen. Tjuren hade lämnat det och var nu på väg ner till floden, medan han allt emellanåt ruskade på de breda hornen. Men för Mikitas ögon började stranden gunga som ett skepp i hög sjö. Längre borta kom en människa springande över ängen. Han skyndade, snubblade och svängde med armarna. Hans röda blus lyste i solskenet och ena benet gjordé tokiga svängar över tuvor och grästoppar.

Det var Peetrus. Nu var han framme och böjde sig ner över människobyttet som låg i gräset.